

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
DE BONGARD
SIMPELVELD - BOCHOLTZ

JAARGANG 12

NUMMER 1

MAART 2000

COLOFON

Medewerkers:

M.G.H. Vliex-Hensgens
M.J. Horbach
Mr. L.J.M.L. Kohl
J.P. Janssen
P.H.J. Janssen
F.van der Smissen
W.A.A.F.Strolenberg

Eindredactie en vormgeving:

P.H.J. Janssen

Correspondentie-adres:

Mevr.M.Vliex-Hensgens
Stationstraat 3d
6369 VG Simpelveld
Tel.: 045 - 544 10 74

ISSN 1383 - 9896

INHOUD

Inhoudsopgave.	1
Land zonder grenzen.	2
De oorlogsslachtoffers van Bocholtz en Simpelveld. Een aanvulling.	11
Meester P.J. Jongen (1875-1945)	12
Onze jongens in Indië en het thuisfront in Simpelveld.	15
Activiteitenprogramma 2000.	21

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van "De BONGARD". Kosten lidmaatschap f 25 per jaar.

Aanmeldingen: Secretariaat "De BONGARD",

Wilhelminastraat 29, 6351 GN Bocholtz. Tel.: 045 - 544 11 17.

LAND ZONDER GRENZEN

door drs. Huub Franssen

Onze gemeente ligt aan de grens met Duitsland en op een korte afstand van de Nederlands-Belgische grens. Een streek dus die aan alle kanten afgesneden is door landsgrenzen. Toch heet deze streek bij veel bewoners die zich bewust zijn van hun verleden, het Land zonder Grenzen. Dat betekent dat bij velen nog het bewustzijn leeft, dat vanouds dit gebied een grote eenheid vormde, een eenheid die wij graag Europa noemen, en die velen van ons doet denken aan de dagen van Karel de Grote. Zijn Karolingische familie hoorde hier thuis en had hier uitgestrekte bezittingen. In Aken vind je zijn standbeeld voor zijn vroegere paleis, het huidige stadhuis, in Maastricht achterin de Sint Servaas, bij de ingang van de westbouw, en in Luik in het park Avroy.

Een grote samenleving ...

Inderdaad reikt de cultuur die onze streek kenmerkt, tot ver over de grenzen die ons dreigen op te sluiten, tot in het Duitse Rijnland en de streek van Luik en in het westen de Belgische Haspengouw en de Belgische Kempen.

Ons Land zonder Grenzen wordt beheerst door drie steden die dicht bij elkaar liggen, alle ongeveer 35 tot 40 km. van elkaar, alle drie al oude industriesteden.: Aken, de Duitse kroningsstad uit de middeleeuwen en voor die tijd een paar eeuwen kuuroord van de Romeinse legioenen in Keulen, Bonn en Xanten; Luik, nu Belgisch, altijd franstalig of Waals geweest, de vroegere residentie van de vorst-bisschoppen van Luik; en Maastricht, eerst Romeins castellum aan de Maas als bescherming van de handelsweg van de zee naar de Rijn, dan bisschopszetel na Tongeren en voor Luik, later een Nederlandse vesting, nu hoofdstad van onze provincie.

Deze steden oefenden een grote invloed uit op het platteland ertussen, samen met de grote metropool aan de Rijn, Keulen, dat ver buiten zijn stadsgrenzen invloed had op alles wat door handel en ambachten banden had met die stad.

... zonder grenzen

Het grensloze karakter van onze streek is in een oogopslag duidelijk voor wie in die steden rondwandelt. Het kan niemand ontgaan dat de huizenbouw in alle drie van

dezelfde aard is, ze zijn in een stijl gebouwd die wij Maaslands noemen, en die bouwstijl is ook vaak terug te vinden in de burgerhuizen in de grotere dorpen, en evenzo in de bouwtrant van de vele kastelen en burchten die te bewonderen zijn in deze streken. Sommige ervan zijn verbouwd tot hotel of restaurant en bieden de mensen met een gevulde beurs de gelegenheid zich kortstondig burchtheer te wanen in vroegere tijden.

De stijl wordt gekenmerkt onder andere door kruisvormige ramen en door raamomlijstingen van zeer harde steen uit Namen aan de rand van de Ardennen. Bij armere huizen is deze omlijsting vervangen door een bakstenen omlijsting.

In het zuiden van onze provincie Limburg zijn nog vijftig kastelen of resten ervan te bewonderen, ook in onze gemeente. En overal, bij ons als in België als in het Rijnland zie je dezelfde machtige vierkante hoeven in de dalen en tegen de hellingen als waren het burchten.

Ook de natuur vormt in deze streken een eenheid. Op Nederlands als op Belgisch als op Duits gebied zie je dezelfde glooiingen, hellingen, dalen waar riviertjes en beken doorheen stromen, met hier meer akkers tegen de hellingen en daar meer weiden, al naar gelang de mogelijkheid de bodem te bewerken, of met bossen.

In het bijzonder de kunst in de middeleeuwen toont deze eenheid. In de beeldhouwkunst valt ze sterk op. Wie in een museum in

Tongeren, in de Maastrichtse kerken, in de Luikse musea of in de Keulse kerken oude beelden bewondert, ziet dezelfde stijl, dezelfde krachtige en levendige uitbeelding. Vooral de Maaslandse edelsmeden en emailbewerkers waren beroemd en voorzagen de hele streek van doopvonten en heiligenschrijnen, die ze zelfs exporteerden naar verder afgelegen gebieden. Maar ook de wandelaar die geen musea bezoekt of geen kerken uitvoerig bekijkt, merkt op hoe het beroemde oktogoon van de Karelsdom in Aken weerspiegeld wordt in de St. Jan in Luik, en hoe de Romaanse kerken in Maastricht een sterke verwantschap vertonen met de beroemde Keulse kerken en met de Luikse kapittelkerken. En in Aken valt behalve het oktogoon van de dom van Karel de Grote het gotische koor van de dom op, een glazen huis als het koor van de Keulse dom.

Opgesloten binnen grenzen

Deze openheid naar alle kanten is op den duur ingeperkt door nationale grenzen, die in wezen een ramp waren voor de streek. Dat is met name in de zeventiende eeuw begonnen, het heeft zich in de negentiende eeuw doorgezet, toen de nationale staten in hun egoïsme en arrogantie een hoogtepunt bereikten, en vond rondom 1900 een tragisch hoogtepunt, toen het praktisch onmogelijk werd zonder officiële reispapieren te reizen en de grenzen als het ware onneembare muren werden die de vrije uitwisseling van producten verhinderden door tollens en invoerrechten en -beperkingen. Toen begon een tijd waarin helaas aan deze en aan de andere kant van de grenzen nationalistische gevoelens begonnen te werken, en waarin de hier voordien bijna onbekende cultuurtalen of Hochsprachen een actieve rol begonnen te spelen. In Duitsland meer dan bij ons raakte bij velen de volkstaal, het dialect, in onbruik waardoor de saamhorigheid van wat vroeger een was, geleidelijk dreigde te verdwijnen. In België sloeg de verfransing toe. Wie in Aken winkelt, zal zich van het Duits moeten bedienen, wie in Gemmenich, nog geen tien kilometer hier vandaan, een ijsje wil kopen, zal Frans moeten spreken,

tenzij hij het geluk heeft een Limburgs pratende Gemmenicher te treffen.

Taal over de grenzen heen

Het dialect wordt hier niet alleen door eenvoudige mensen gesproken in de dagelijkse omgang, ook de bovenlaag spreekt de volkstaal, anders dan in de meeste gebieden, en het is niet mogelijk hier te wonen en te werken zonder het dialect te verstaan en te spreken. Pastoor of burgemeester, notaris of arts kunnen niet integreren zonder het dialect te beheersen. Tot in de hoogste kringen en bij officiële gelegenheden wordt het gebruikt. En wie luistert naar de nieuwste immigranten uit Turkije of Marokko, en kort geleden uit Suriname, hoort dat zij zich de plaatselijke tongval in klank en melodie hebben eigengemaakt, in ieder geval als zij hier als kind zijn opgegroeid.

Het laten we zeggen gewone landelijke volk werd de dupe van de grenzen. In de tijd van het Land zonder Grenzen was het doodgewoon zich te onderhouden met dorpelingen in wat nu België of Duitsland is in de eigen volkstaal, de taal die wij Limburgs noemen, maar die in wezen niet verschilt van de taal van Aken, van Kohlscheid of van Stolberg, of zelfs van Keulen. Of van Moresnet, Lontzen of Aubel in de Belgische provincie Luik. Wat wij hier de Limburgse volkstaal noemen, in België platdiets wordt genoemd en in het Rijnland Rheinisch of Ripuarisch, wordt gesproken en verstaan in Belgisch Limburg, Nederlands Limburg, een deel van de provincie Luik en in het aangrenzende Rijnland tot na Keulen en Düsseldorf. Het is duidelijk dat de taal meer naar Brabants en Vlaams neigt als je naar het westen gaat, en meer naar Keuls, en dus naar Hoogduits tendeert als je naar het oosten gaat. In onze dorpen overschrijden we de taalgrens tussen de Nederfrankische dialecten en de Rijnlandse of Ripuarische dialecten en horen we "maache" in plaats van "maken", "sjtroas" in plaats van "straat" en "rief" in plaats van "rijp". Dat wil niet zeggen dat wij Duits spreken, alleen dat we een meer Rijnlands gekleurd dialect spreken dan bij voorbeeld de mensen

uit Heerlen en Maastricht, en ons meer richten op Aken en Keulen.

Onze volkstaal, de dalen en hellingen en beken, de hoeven, dat alles geeft ons nu nog de zekerheid in ons eigen streek te zijn of we nu in ons Nederlandse Limburg, in het noorden van de Belgische provincie Luik of in het Rijnland van de Duitse streken rond Aken, Keulen Jülich en Düren komen.

Het katholieke geloof is het overheersende geloof in het hele gebied, maar overal is het meer een sociaal gebeuren dan een innerlijke geloofsovertuiging, zoals de leidende geestelijkheid meende. De feesten, zoals de weidefeesten, en carnaval zijn in het hele land zonder grenzen hetzelfde. Vooral instrumentale muziek en zang worden in alle dorpen vaak professioneel uitgevoerd. Ook dat zijn bindende elementen die niet aan grenzen gebonden zijn.

De familienamen wijzen op drukke relaties en migratie. Waalse namen als Grosjean, Hustin, Lardenois of Lardinois komen overal voor, de belangrijkste bakker van Aachener Printen is van Waalse afkomst. Allerwegen komen familienamen voor die ook in ons Zuid-Limburg gangbaar zijn. Op de kastelen in Nederlands Limburg zetelden vaak Luikse edellieden.

Wij handelden op de markt in Aken, de boeren verhandelden hun waren en vee in het Belgische Aubel, en toen dat niet meer mogelijk was door de versperring van de grenzen en de heffing van invoerrechten, werd er vergeefs geprotesteerd. Door de grenzen werd de afzetmarkt drastisch ingeperkt, en daardoor leed vooral de boerenbevolking aanzienlijke schade.

Verzet tegen de inperking

Tegenwoordig wordt er alle moeite gedaan om de hindernis van de officiële landsgrenzen op te heffen. De organisatie van de Euregio probeert initiatieven tot samenwerking aan weerszijden van de grenzen te stimuleren. In Kerkrade en in Herzogenrath, onze oude hoofdstad van het Land van Rode, vroeger soms bekend als Rolduc, sinds 1136 Limburgs en later Brabants en pas in 1816 aan

Pruisen afgestaan, groeit de wens tot samenwerking. Beide plaatsen zijn in feite tot een stad samengegroeid. Het vliegveld bij Maastricht heet Airport Maastricht-Aachen. En op de grens van onze gemeente en Aken is een gezamenlijk industrieterrein in wording. De komst van Europa in plaats van de nationale staten biedt de regio hier meer vooruitzichten en de gelegenheid de nog steeds sterk gevoelde saamhorigheid concreet gestalte te geven.

Moderne industrie in een agrarisch gebied

In de negentiende en twintigste eeuw hebben enorme veranderingen plaatsgevonden in deze streken. De Heemkundevereniging is daarin natuurlijk meer geïnteresseerd dan in oude geschiedenis. Het is iets dat de mensen zelf hebben meegemaakt of dat bekend is uit de verhalen van hun ouders.

De grootste verandering, die omstreeks 1900 in gang zette, was de ontginning van de steenkool die in onze bodem zit. Het zwarte goud wordt de steenkool wel genoemd. Dat er zowel van goud als van zwart sprake was, zal in het vervolg blijken.

In 1839 werden we door de aansluiting bij Nederland in plaats van bij België afgesloten van onze zogenaamd buitenlandse markten. Vlakbij ten oosten van ons Pruisen, ten zuiden van ons België en 35 kilometer ten oosten van ons ook België, en alleen ten noorden en dan nog maar via een strook van vier kilometer breed bij Sittard ons vaderland Nederland. Door het alom heersende protectionisme van de staten met allerlei invoer- en handelsbelemmeringen was dat voor ons een wurgende situatie.

Armoede bedreigde ons door gebrek aan afzetgebied. Daar kwamen dan nog de verschillende crises in de landbouw bij in de vorige eeuw, voor een groot deel veroorzaakt door de invoer van goedkoop Amerikaans en Russisch graan.

Noodgedwongen trokken veel Limburgers naar Duitsland als steenbakkers om in het zich steeds meer industrialiserende Ruhrgebied te werken als seizoenarbeiders. Ze staan bekend

als de brikkebakker. Vooral in de streek bij de Maas woonden veel goed geschoolde steenbakkers, en vooral uit die streek trokken ze soms met vrouw en kinderen maar meestal mannen alleen naar de bouw van woningen en fabrieken in de Duitse Kohlenpott.

In het Duitsland van de industrialisatie, die daar eerder kwam dan bij ons, werd in Aken in 1846 door de Waal Piedboeuf de ijzergieterij Rothe Erde opgericht, die heel wat Nederlandse werklieden aantrok. Sommigen pendelden, anderen die er zich vestigden, werden Duitser, soms werden ze statenloos, maar velen hielden toch de Nederlandse nationaliteit aan. De ijzergieterij heeft bestaan tot 1926, had op het hoogtepunt van haar bestaan 7000 arbeiders, en was de grootste ijzergieterij van Duitsland. Je kunt je indenken dat de sluiting in 1926 een catastrofe was voor Aken en vooral voor hen die van de Rothe Erde leefden.

Begin van de mijnindustrie

De mijnbouw in Nederland is laat op gang gekomen. Na Engeland, het eerste Europese land dat geïndustrialiseerd werd, volgde België waar in ons land zonder Grenzen in Luik en omgeving een uitgebreide staal- en kolenindustrie ontstond, sterk gestimuleerd door de Nederlandse koning van toen, Willem I. De nieuwe Belgische staat die na Willem I ontstond, kon op dat belangrijke begin voortbouwen. In het handelsland Nederland zagen de meeste bewindslieden en kapitaalbezitters weinig in de ontwikkeling van industriële activiteiten. Hier is de industriële ontwikkeling dan ook pas laat op gang gekomen.

Toch hebben we in onze streken al eeuwenlang mijnbouw op kleine schaal gekend. Bij Kerkrade en Herzogenrath kwamen net als bij Luik kolenlagen aan het daglicht, ze konden zonder echte moeilijkheden van bij voorbeeld aanleg van schachten worden gewonnen in dagbouw. Dat moet al gebeurd zijn in de Romeinse tijd, want er zijn Romeinse landbouwbedrijven of villa's gevonden waar steenkoolresten zijn aangetroffen. Dat is onder andere het geval bij de Romeinse

villa van Vlengendaal, die is opgegraven in Bocholtz in onze gemeente.

Overigens was in de prehistorie al sprake van vuursteenmijnen hier. Bekend zijn de vuursteenmijnen bij Sint Geertruid bij Maastricht, die behoorlijk diep de grond ingingen.

De kennis uit de Romeinse tijd is later verloren gegaan, maar in de middeleeuwen zijn er berichten van kolenmijnen ook in het dal van de Worm in Kerkrade. Zo is er in 1353 sprake van een mijngang die in het dal van de rivier naar een kolenlaag in de helling voert. De strijd tegen het water neemt al een belangrijke plaats in; in 1616 bouwt de abdij Kloosterrade in Kerkrade een waterrad om het water uit een van hun mijnen te pompen. Om de afzet van de kolen te bevorderen, bij voorbeeld naar Aken dat een grote afnemer was, werden door de abdij op eigen kosten steenwegen aangelegd.

In de achttiende eeuw bestaan hier verschillende kleine mijnen, zoals ook elders in Luik en in Eschweiler. Verenigingen van mijnwerkers pachtten ze van de abdij. De belangrijkste mijn in Kerkrade, die wij kennen als de Domaniale mijn of de Hollandse koel dateert uit die tijd. De naam Domaniale wijst erop dat de mijn na de sluiting van de abdij in de handen van de staat kwam en bleef, die ze verpachtte aan particulieren. De naam Hollandse wijst erop dat die staat (na 1839) de Nederlandse staat was. Zo had je in Kohlscheid de mijn Gouley, die de Waalse koel genoemd werd omdat haar stichter en eerste bezitter een Waal uit het Luikse was.

Andere namen zijn Hankepank, Bleijerheide, en Neuprick. Deze laatste telde in het begin van de negentiende eeuw 350 arbeiders. Ze heeft eeuwenlang bestaan en werd in 1904 gesloten. De schacht is in Kerkrade nog te bewonderen. De Domaniale telde toen 430 arbeiders inclusief vrouwen en kinderen, die vooral sleepdiensten ondergronds verrichtten. Ze produceerde toen 22.000 ton per jaar.

Dat er ondanks de wantoestanden die overal heersten sprake was van een sociale visie op de Domaniale mijn bewijst een besluit uit 1856, genomen door de Nederlandse directeur Van der Elst. Met als tegenprestatie

de inhouding van 3 % loon kon de arbeider rekenen op pensioen voor hem, of zijn weduwe en de kinderen bij zijn dood. In geval van ziekte kreeg hij ziektegeld. Ook kreeg hij met zijn gezin bij ziekte gratis medische bijstand en geneesmiddelen. Er was een tegemoetkoming in de begrafenis-kosten. En heel opmerkelijk: voor zijn kinderen tussen 6 en 13 jaar werd het schoolgeld betaald. Hij was verplicht daarvan gebruik te maken, anders werd hij uit het fonds geroyeerd. Hier is dus sprake van een poging tot ontwikkeling en verheffing van de arbeider. Het was een verfijning van een regeling die al bestond in de tijd dat de mijn eigendom van de abdijs was.

In die tijd telde de mijn 112 arbeiders, van wie er 36 bovengronds werkten en 76 ondergronds. Van de laatsten waren er 21 houwer. De productie bedroeg bijna 12.000 ton. Bezetting en productie waren gekrompen, misschien was het fonds een manier om arbeiders aan zich te binden.

Aarzelende belangstelling

Na 1850 begonnen allerlei particulieren concessies aan te vragen om steenkolen te ontginnen. Veelal waren het buitenlanders, met name Duitsers en Belgen. De Nederlanders zagen toen nog weinig in investeringen voor industriële doeleinden, industrie ging door voor smerig en onmenselijk, men zag alleen gevaren, bij voorbeeld in het ontstaan van een industrieproletariaat. Ook de Nederlandse staat zag niets in investering in industrie. Bovendien zag iedereen met kennis van zaken dat de ligging van het gebied aan de periferie van het land en het gebrek aan goede verbindingen over water of over verharde wegen bijzonder ongemakkelijk was. Als de spoorlijn van Maastricht naar Aken via Simpelveld wordt aangelegd in 1853, met in 1872 een zijlijn naar Kerkrade voor kolenvervoer, vervalt dat bezwaar en komt de realisatie van concessies dichterbij.

Bij pogingen tot aanleg van mijnen stuitte de concessie-eigenaars op een grote moeilijkheid: de aanleg van schachten werd technisch moeilijk zo niet onmogelijk gemaakt door de aanwezigheid van waterhoudende aardlagen.

Pas na de toepassing van de nieuwe bevringsmethode en nog meer na de vinding van de Duitser in dienst van de Oranje-Nassau-mijnen Friedrich Honigmann om in het boorgat een mengsel van water en klei te spuiten lukte de aanleg van schachten. Het vervoersprobleem was ten dele opgelost, het technische probleem ook, het werk kon beginnen. De eerste concessiehouders werden actief.

Ontwikkeling na 1900

De Domaniale mijn (en de Neuprick) bestonden dus al lang. Nog steeds is dit voor de Nederlanders een onbekend feit. De productie van de Oranje-Nassau I in Heerlen begon in 1899. Het ging om een particuliere maatschappij met Nederlands en Duits geld, later overgegaan in Franse handen. De Oranje-Nassau II bij Schaesberg produceerde voor het eerst in 1904. Daarna volgden de Oranje-Nassau III in Heerlerheide in 1914 en de Oranje-Nassau IV bij de Heksenberg in 1927.

Op grond van een concessie die al uit 1856 dateerde, begon de Willem-Sophie in Spekholzerheide in 1902. Ze werkte met Belgisch kapitaal, net als de volgende concessiehouder. Deze stichtte in Eyselshoven in 1905 de Laura en in 1926 ook in Eyselshoven de Julia. Zoals de particuliere Oranje-Nassau-mijnen het Nederlandse koningshuis eerden, deden de Belgen met hun Willem-Sophie dat met het koningspaar Willem III en koningin Sophie.

Intussen was in 1901 de Mijnwet aangenomen. Eindelijk mengde de staat zich tussen de exploitanten. Ze wilde de toevloed van buitenlands kapitaal en daarmee de invloed van buitenlandse particulieren een halt toeroepen. Bovendien vreesde ze dat door een ongecontroleerde ontwikkeling ontwrichting van de samenleving zou ontstaan, waardoor toestanden als in de Borinage en het Ruhrgebied konden voorkomen, het geloof van de inwoners gevaar zou lopen en ongewenste politieke ideeën ingang zouden vinden. De ongestoorde toevoer van steenkolen voor de nu groeiende industrialisatie van Nederland moest gewaarborgd worden. Daarom besloot

ze zelf de stichting van mijnen ter hand te nemen.

De eerste staatsmijn, de Wilhelmina of in de volksmond der Sjaat, begon de productie in 1906 in Terwinselen-Kerkrade, daarna volgden de Emma in 1911 in Hoensbroek-Treebeek, de Hendrik in Brunssum in 1915 en de Maurits in Geleen in 1923. Tenslotte begon in 1952 de voorbereiding voor de aanleg van de staatsmijn Beatrix in Vlodrop in het grensgebied bij Roermond, maar in 1962, toen bleek dat de mijnindustrie ten dode was opgeschreven, werd de bouw stilgelegd en afgebroken op de aangelegde schachten na.

Wij hier, wonend op de grens van het geïndustrialiseerde mijngebied en het open agrarische gebied, zagen in het noorden en oosten de schachten en steenbergen, en in het westen en zuiden de ongerepte open natuur, het idyllische land dat we geweest waren.

De vooroorlogse productie bereikte het toppunt in 1937 en bedroeg 14.3 miljoen ton. Dit was de hoogste jaarproductie die ooit bereikt is. Het aandeel van de staatsmijnen daarin was ruim 60%. Er werd nog bijna 5½ miljoen ton ingevoerd. Het aantal mijnwerkers in dat jaar was 32.000. Twee jaar later was dat 34.000.

Er waren ook bruinkool-ontginningen, die echter niet konden concurreren met de Duitse markt omdat de lagen daar veel dikker waren dan hier. Ze floreerden vooral in oorlogstijd, als de Duitse invoer stillag. Van 1917 tot 1921 waren hier vijf ondernemingen actief, die weer verdwenen op Carisborg in Heerleheide na, dat later sloot, en Anna in Eygelshoven. Carisborg ging weer open van 1942 tot 1952. De Anna in Eygelshoven hield het uit tot 1960.

Wij waren terecht trots op deze industrie. Lange jaren ging de Maurits door voor de modernste mijn van Europa, en tot in 1958 de derde schacht werd aangelegd, had ze de reputatie van de grootste twee-schachtenmijn ter wereld. Later kreeg de Julia een dergelijke reputatie. De mechanisatie nam daar in de jaren vijftig een dergelijke vlucht dat zij een van de modernste mijnen van

Europa werd. In zeven jaar, tussen 1958 en 1965, daalde de personeelsomvang met twintig procent, terwijl de productie vrijwel constant bleef.

Gevolgen van de groei

De stormachtige groei leidde natuurlijk tot personeelsgebrek. Lang niet alle inwoners waren in het begin bereid in de mijnen te gaan werken. De geestelijkheid waarschuwde voor het werk in de industrie. Maar kleine boeren die nauwelijks van hun bedrijf konden bestaan, en zeker boerenarbeiders zagen al spoedig de grotere verdiensten door mijnarbeid als aanlokkelijk. Toch moest elders worden geworven, en uit het hele land meldten arbeiders zich aan. Ook in het buitenland werd gezocht, want daar zaten de vaklieden. En in korte tijd werd de mijnstreek overstroomd door geschoolde mijnwerkers uit het Ruhrgebied en landen als Polen en Slovenië. In 1907 was een 20 procent van alle 3770 mijnwerkers buitenlander, in 1920 was dat 24 procent van de 28.000 arbeiders. De toevloed van Duitstalige mijnwerkers en de mijntaal van de oude Domaniale mijn hadden tot gevolg dat de mijntaal in onze streken veel Duitse woorden bevat voor allerlei zaken als diensten, hulpmiddelen en andere zaken. Voorbeelden zijn sjecht voor werktijd en de afloop daarvan, sjtieger (Steiger) voor opzichter. De mijnen in Belgisch Limburg stonden sterk onder Franse invloed, en daar is de mijntaal totaal verschillend van de onze.

De bevolkingsgroei in de mijnstreek was enorm. Terwijl in 1900 in de oude, oostelijke mijnstreek 40.000 mensen woonden, was dat aantal in 1938 173.000 inwoners en nu bijna 300.000, verdeeld over nu acht gemeenten. Sommige plaatsen, natuurlijk die waar mijnzetels gevestigd waren, groeiden stormachtig. Andere plaatsen, zoals de onze, die aan de periferie van het gebied liggen, maar waar de meerderheid van de beroepsbevolking ook mijnwerker was, bleven klein, omdat de woningbouw-verenigingen daar niet bouwden, en de politiek was de kleine dorpen die niet direct bij een mijn betrokken waren, landelijk te laten blijven.

Een voorbeeld van de veranderingen is de sterk gegroeide plaats Brunssum, zetel van de mijn Hendrik. Daar werkten in 1909 nog 42 procent in de landbouw, tegen 1.5 procent in 1947; in de industrie daarentegen werkte in 1909 27 procent, en dat was in 1947 71 procent.

Dat dit alles grote gevolgen had voor de volkshuisvesting, spreekt vanzelf.

Aanvankelijk was de woningnood zo groot, dat vrijgezellen die onderdak wilden, bij particulieren een bed konden huren. De vraag was zo groot dat vaak bedden in "schicht" werden verhuurd: in drie beurten werd in hetzelfde bed geslapen! Om aan deze toestand een einde te maken, om de zedelijkheid te bevorderen en de onzedelijkheid te bestrijden, werden gezellenhuizen opgericht, en vaak werd een werknemer van de mijn uit verplicht daar gebruik van te maken.

De mijnen zelf en later woningbouwverenigingen gingen woningen bouwen om in de nood te voorzien. Vooral de mijnondernemingen bouwden in de directe omgeving van de mijn en hielden angstvallig het standsverschil in het oog. Voor beampten werd groter en luxueuzer gebouwd dan voor eenvoudige arbeiders. Dergelijke kolonieën werkten toen als een soort getto's, maar tegenwoordig zijn ze vaak een sieraad voor een plaats als ze zijn opgeknapt. Vooral de Lotharingse huizen van de Oranje-Nassau-mijnen vallen op. Ze zijn door de eigenaars van de mijnen gebaseerd op modellen in het industriegebied van hun thuisland Lotharingen.

Tussen 1905 en 1932 zijn ongeveer 95 kolonieën gesticht in de hele mijnstreek. De oudste zijn Musschemig (van de Oranje-Nassau-mijnen) van 1905 en Hopel (van de Laura) van 1906.

Tussen 1905 en 1930 zijn door de verenigingen en de mijnen 14.000 arbeiderswoningen gebouwd, en 1000 beamptenwoningen.

Om aan grond te komen voor bedrijfsgebouwen en voor woningen waren natuurlijk talloze onteigeningen nodig, die voor sommige bezitters rijkdom betekenden, maar voor andere een bittere teleurstelling waren, ook door chicanes van mijnen en notabelen samen.

Monocultuur en andere gevaren

Het grote gevaar was dat de alles overheersende positie van de mijnen op de arbeidsmarkt bij tegenwind de economie zou kunnen verstoren. Er zou dan geen bedrijvigheid zijn die de klappen kon opvangen. Dat grote gevaar zou na de kolencrisis van 1958 dramatische werkelijkheid worden.

Een kleiner gevaar, maar reëel aanwezig, was dat de overheersende positie het stempel van de mijnen zette op het hele sociale leven. In die zin speelden ze de rol die bij voorbeeld Philips speelde in Eindhoven. Nog sterker, want de mijnen gingen nauw samenwerken met de geestelijkheid, zodat je een monsterverbond kapitaal-kerk kreeg.

De kerkelijke leiding en veel geestelijken, met uitzondering van nogal wat jonge en sociaal denkende kapelaans, stonden aanvankelijk vijandig tegenover industrialisatie, ze kenden de geschiedenis van veel Brabanders en Limburgers die in de vorige eeuw naar de zich ontwikkelende Rotterdamse haven trokken en al spoedig hun geloof kwijtraakten, los van hun oude vertrouwde sociale omgeving. Daarom vreesden ze de massale toeloop van vreemdelingen die mogelijk andere ideeën op religieus en politiek gebied zouden hebben en daarmee de oorspronkelijke bevolking zouden infecteren. Ook hadden ze duidelijk weinig vertrouwen in de godsdienstzin van de bevolking. Die had weinig diepgang, was te zeer een sociaal gebeuren met uiterlijk vertoon, en verder een optelsom van geboden en verboden, zo was hun mening. Hoeveel waarheid daarin steekt, moet ieder in zijn geweten nagaan, maar je kunt er een gebrek aan vertrouwen in zien.

Voor socialistische ideeën werden gevreesd, hoewel later in de praktijk bleek dat daarvoor in Limburg geen of nauwelijks gevaar bestond, niet of nauwelijks door katholieke overtuiging, maar om meer zakelijke of materiële redenen.

Vandaar dat nieuwkomers in het begin bijna uitsluitend terechtwamen in de getto's van de kolonieën; dat inspecteurs van mijnwoningen maar ook van woningbouwverenigingen in hun huizen speurden naar onregel-

matigheden vooral op wat men noemde zedelijk gebied, hier vooral beperkt tot kuisheid; dat invloed van de geestelijkheid kon bepalen of iemand werk kreeg of niet. Je moet zoiets natuurlijk in het licht van die tijd zien, wordt gezegd, maar de op dit gebied kritische geesten van toen werd toch ook het leven zuur gemaakt en soms meer dan dat.

Het doel van de samenwerking tussen kapitaal en kerk was in wezen arbeidsonrust te voorkomen, en als tegenprestatie gaven de mijnen steun aan de stichting van nieuwe kerken en aan het retraitswerk. Maar ook sportieve en culturele evenementen werden gesteund, vooral muzikale. Geen wonder dat muziekgezelschappen en zangkoren allereerst bloeiden.

De sluitingen en de gevolgen daarvan

Intussen kwamen nieuwe energiebronnen zoals olie en aardgas onstuitbaar opzetten. Bovendien werden goedkope steenkolen vooral uit de Verenigde Staten geïmporteerd. En de staat, die in vrijhandel geloofde, was niet van plan, zoals veel andere landen, zijn industrie door protectie en subsidiëring te beschermen. De omschakeling van de industrieën op andere energiebronnen werd steeds meer een feit. Dat blijkt uit de daling van het aantal mijnwerkers: tussen 1964 en 1968 daalde het aantal mijnwerkers van 26.000 tot 14.000.

In december 1965 maakte minister Den Uyl in zijn mijnnota bekend dat de mijnen geleidelijk gesloten zouden worden, en dat er een plan zou komen tot herstructurering van het gebied. Naar zijn zin werd de geleidelijke sluiting daarna te snel doorgevoerd en was men veel minder voortvarend met de vestiging van vervangende werkgelegenheid. Ook werd door sommige maatschappijen wel erg slordig omgesprongen met het geld dat daarvoor beschikbaar werd gesteld. Vooral de Oranje-Nassau-mijnen werden daarvoor gekritiseerd, de Laura en Julia daarentegen even vaak geprezen.

De sluiting was al begonnen met het stilleggen van de aanleg van de staatsmijn Beatrix. Staatsmijn Maurits werd als eerste

werkende bedrijf gesloten in 1967. Daar werd begonnen met als steunpunt het Stikstofbindingsbedrijf de mijn uit te bouwen tot het chemische bedrijf DSM, waarin de naam De Staatsmijnen te herkennen is, uit te spreken als Dutch State Mines.

In 1969 viel de eerste klap in onze Oude Mijnstreek. De oudste staatsmijn Wilhelmina, de Willem-Sophie en de Domaniale werden gesloten, ze waren trouwens alle drie letterlijk bijna uitgeput.

Vervolgens sloot in 1971 de Oranje-Nassau II. Daarna in 1973 de gefuseerde staatsmijnen Hendrik en Emma en de Oranje-Nassau-mijnen III en IV. De Hendrik zou verder door het leven gaan als hoofdkwartier van de AFCENT, de Europese basis van de NATO.

In 1974 gingen de laatste mijnen dicht: de Oranje-Nassau I, de Laura en de Julia. Vooral de laatste twee zouden nog jaren onder hun eigen naam doorwerken, maar dan niet meer met kolen maar met andere producten zoals motoren.

Zo gingen in negen jaar, voor ons zelfs in vijf jaar, de bedrijven dicht die ons 75 à 80 jaar zwaar werk maar ook veel welvaart hadden gegeven. Daarmee was ook het faillissement gegeven van veel toeleveringsbedrijven die meestal ook hier gevestigd waren. En van heel veel middenstandsbedrijven die een goed belegde boterham verdiend hadden aan de gezinnen die eerst goed verdienden maar nu in de grootste onzekerheid verkeerden. Een donkere toekomst lag voor ons.

Er zou dus vervangend werk komen. De uitbouw van de DSM is al genoemd. In Born werd de fabriek voor personenauto's van DAF (Van Doorne) geopend, later overgenomen door Volvo en nu een samenwerking tussen de Nederlandse staat (Nedcar), Volvo en Mitsubishi. Gezien de ligging meer bedoeld voor Geleen en Sittard dan voor de Oude Mijnstreek.

Daarvoor kwamen in Heerlen het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) en een deel van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS). Maar dat zijn kantoren, geen werkplaatsen, en voor de bestrijding van de werk-

loosheid onder de mijnwerkers was dat geen echte remedie, misschien eerder voor de opvang van hun kinderen en kleinkinderen.

Verder kreeg Maastricht een rijksuniversiteit (de RUL), nu vooral bekend om haar revolutionaire medische opleiding. Het was een mooi geschenk voor Limburg, maar doelmatig in de strijd tegen armoede en opzij gezet zijn was dat ook niet.

Ook zijn er - vaak met subsidies - veel kleine bedrijven opgericht die echter veelal door de wisselende conjunctuur in de economie weer failliet gingen waardoor de onzekerheid vergroot werd.

Bijgevolg is het werkloosheidscijfer nog steeds te hoog, hoger in ieder geval dan het Nederlandse gemiddelde. Maar ook de werkloosheid in de regio's Luik en Aken is zorgwekkend, ook daar door de sluiting van kolenmijnen en staalindustrie.

En intussen blijven de grenzen op de markt drukken.

Geen heimwee, en toch heimwee

Achteraf kijken we met gemengde gevoelens terug op een afgesloten tijdperk. Wat in herinneringen en geschriften blijft hangen is de arts die in dienst van de mijn zieken gezondschrijft die eigenlijk niet meer in staat zijn om te werken maar die van de bedrijfs-overheid niet op het financiële resultaat mogen drukken.

Het jaagsysteem en het akkoordloon kwamen de sfeer in de crisisjaren, de jaren dertig, verpesten. Een hoger arbeidstempo werd toen geëist, en de mijnwerker was gedwongen het te accepteren uit angst voor ontslag. Het loon van een ploeg werd gebaseerd op een een-mans- of vierkante-meterakkoord in de kolenpijler. De totale som werd dan berekend naar ieders individueel aandeel in de produktie. Dat is dan in 1938 wel afgezwakt tot de berekening over 25 procent van het loon, maar het bleef toch inhouden dat minder sterke, vaak oudere mijnwerkers uit de ploeg geweerd werden omdat ze de totale verdiensten naar beneden drukten. En dat opzichters die tot grotere productie aanspoorden, gehaat werden, soms gemoles-

teerd en een enkele keer zelfs om het leven gebracht.

Ook over de loondalingen in die tijd en de conflicten daarover weet menige oude mijnwerker nog te vertellen.

Wat nog zichtbaar en hoorbaar is, is de silicose, de ziekte van de stoflongen. En wat bij velen nog de woede wekt zijn de pogingen van de verantwoordelijken om de gevolgen daarvan te ontlopen.

Daartegenover staan de lovende, vaak trotse verhalen over de vrijheid die men in zijn werk vond, los van de geestdodende lopende band waarmee men soms in andere industrieën kennis had gemaakt. Over de samenwerking die zo noodzakelijk was bij het gevaarlijke werk, over de kameraadschap, over het respect voor het vakmanschap. Bij die verhalen klinkt het heimwee door naar de vroegere werkomstandigheden. De trots op de aard van het werk hoor je vooral in gesprekken met gewezen houwens en opzichters. En lees je in de verhalen van gewezen schietmeesters.

Toekomst

Ik heb iets wezenlijks willen tonen van deze streek en van wat ons bezig houdt. Uit een verder verleden, uit ons jongste verleden en uit de tijd van nu.

De Euregio gaat werken, tussen de regio's van de beide Limburgen, van Luik en van Aken, en zal in een verenigd Europa meer kracht krijgen. Zoals al gezegd, in Kerkrade en het oude zusterstadje Herzogenrath groeit het verlangen naar de gemeentelijke samenwerking onder de naam Eurode. Een Nederlands-Duits bedrijventerrein op de grens bij de autoweg Heerlen-Aken krijgt misschien zijn kans. Het vliegveld bij Beek heet al Airport Maastricht-Aachen en werkt ook zodanig. En het miljoenenverslindende Klinikum tussen Aken en Vaals biedt ons mogelijk ook voordelen.

Na meer dan een eeuw van verstikkende grenzen ligt een Europa zonder grenzen ons na aan het hart. Wij zijn Nederlanders, wij voelen ons Nederlanders, maar ons welzijn en onze welvaart vragen erom.

DE OORLOGSSLACHTOFFERS VAN BOCHOLTZ EN SIMPELVELD

EEN AANVULLING

door M.H. Klinkers.

In ons tijdschrift "De Bongard" werd in maart 1999 een artikel geplaatst over de oorlogsslachtoffers uit onze gemeente.

Terecht dient hieraan een naam te worden toegevoegd om bij de jaarlijkse dodenherdenking te worden genoemd.

Bid voor de ziel van zaliger
Peter Jacobus Franciscus ABRAHAMS
Echtgenoot van
Hubertina SCHEEPERS

welke, geboren te Simpelveld 4 Juni 1906, overleden
is in 't St. Joseph-ziekenhuis te Heerlen, voorzien
van de H.H. Sacramenten der Stervenden,
16 Juni 1944.

Gods wegen zijn wonderbaar!

Met zoovele anderen had deze brave oppassende
huisvader, als soldaat, zijn leven veil gehad voor
het vaderland tijdens de verschrikkelijke Mei-
dagen 1940. Hij bleef toen gespaard.

Toch zou hij den vrede niet mogen meemaken.

Gedwongen tewerkgesteld in den vreemde, over-
viel hem daar een zware ziekte, daar waar geen
lieve gade hem mocht verplegen en troosten en
geen onschuldige kinderlach hem, voor eenmoogen-
blik althans, het doorstane leed kon doen vergeten.
Hij keerde slechts terug, om voor altijd afscheid
te nemen van zijn dierbaren! Zoo viel hij toch als
slachtoffer van den oorlog. Christelijk opgevoed
klaagde hij niet; geen dood vreesde hij. In alles
hield hij niet op Gods H. Naam te prijzen.

Bij 't graf treuren zijn dierbare echtgenoot en
zijn twee jeugdige kinderen, doch niet zonder
hoop, vast overtuigd dat God alles ten goede leidt
voor die Hem oprecht liefhebben.

Lieve echtgenote en kinderen, goede vader en
verwanten, weest moedig en sterk, de God van
vrede zal met u zijn. Troost u, eens zien wij
elkander weder, om weer vereenigd voor eeuwig
gelukkig te zijn. Intusschen bidt voor mij.

Handelsbureau J. J. DRUGMAND,
K 1738 Wijkersingel 21, Maastricht

ABRAHAMS, Pierre, (P.J.F.).

Hij verdedigde als militair ons vaderland in
de meidagen van 1940.

Hij was werkzaam bij de Nederlandse
Spoorwegen maar werd gedwongen tewerk-
gesteld in Duitsland.

Vandaar wist hij te vluchten maar nauwe-
lijks terug in Simpelveld overleed hij door

uitputting en longontsteking in het ziekenhuis
te Heerlen op 16 juni 1944.

Hij werd 38 jaar oud, was gehuwd met H.
Scheepers en liet twee kinderen achter.

In de hal van het spoorwegstation van de
Z.L.S.M., (het voormalig N.S.-station) is een
gedenkplaque met zijn naam aangebracht.

MEESTER P.J. JONGEN (1875 - 1945)

door H. van Wersch

Bij een bezoek onlangs aan het kerkhof van Simpelveld zag ik dat op zijn grafsteen een berichtje geplakt was. Hierop stond vermeld dat het graf van hem en zijn vrouw bij niet-betaling van de grafhuur geruimd zou worden. Dit geschiedt in opdracht van dezelfde gemeente Simpelveld die eertijds voor de vele verdiensten die deze man voor ons dorp gehad heeft een straat naar hem vernoemd heeft, namelijk de Meester Jongenstraat.

Hij is de enige onderwijzer die deze eer ooit te beurt gevallen is. Wie was deze man en wat heeft hij voor Simpelveld betekend? Hieronder in het kort zijn levensloop.

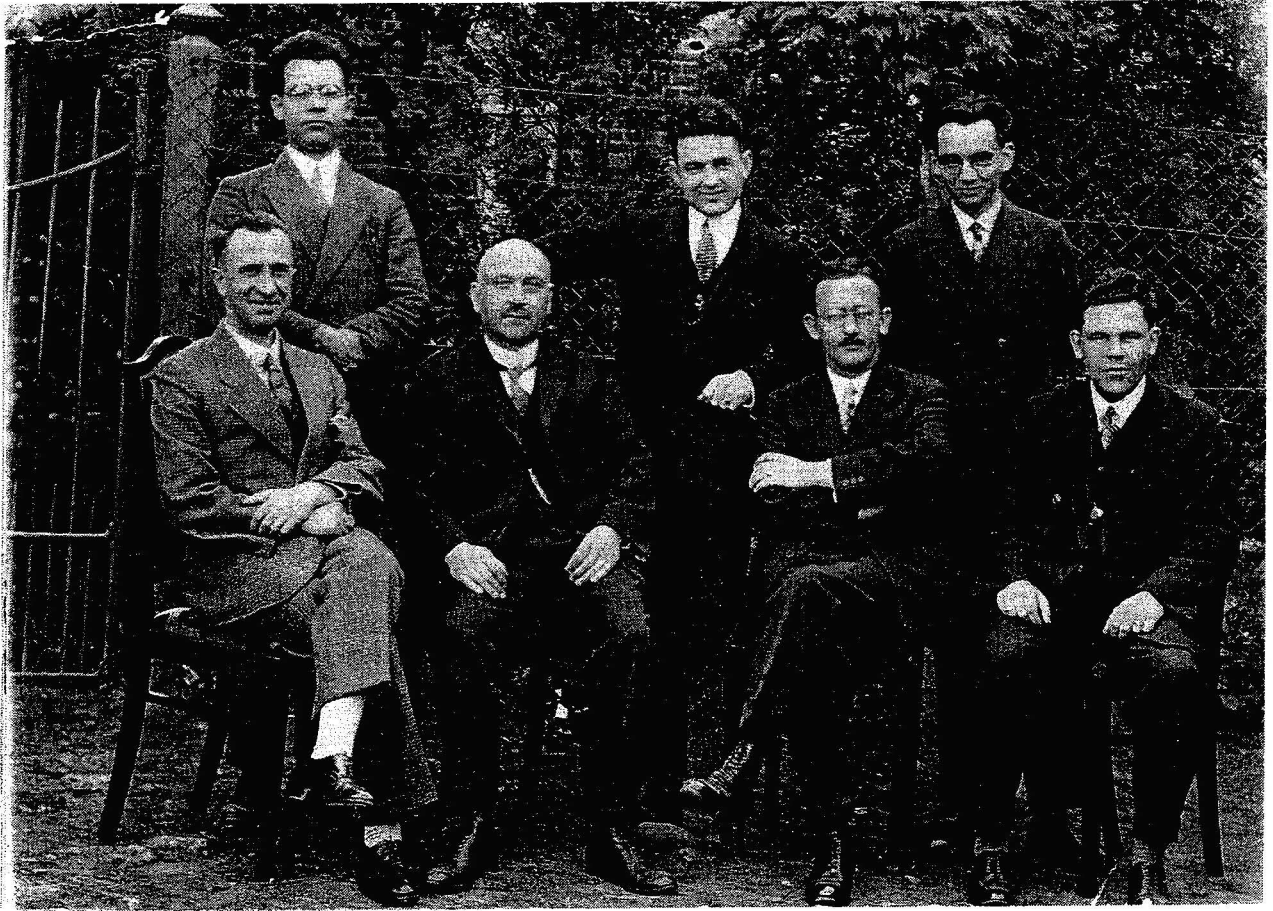
Meester Jongen werd op 3 juni 1875 in Kerkrade geboren. Aan de Normaalschool in Heerlen behaalde hij zijn onderwijzersdiploma. Van 1894 tot 1898 was hij als schoolmeester aan de Openbare Lagere School in Heerlen verbonden. Hij voldeed hier zo goed dat hij al in 1898 door de gemeenteraad van Simpelveld benoemd werd tot Hoofd der School aan de Lagere School in de Irmstraat. Hij was de opvolger van de heer Herpers die in dezelfde functie tot Schoolhoofd in Gemert aangesteld werd. De heer Herpers was enige jaren later een van de oprichters van de Onderwijzersbond in Nederland.

De heer Jongen was pas 23 jaar oud en allerwaarschijnlijkst het jongste schoolhoofd in Nederland. De school, die in 1870 in de Irmstraat gebouwd was telde slechts één verdieping en drie lokalen. De vorige school - nu "Oude Schoolhuis" en antiekzaak Eussen-Mertens - had van 1828 tot 1870 als zodanig dienst gedaan. In 1898 waren drie leerkrachten aan de school verbonden, namelijk de heren Jongen, Douven en Servaes.

Het salaris van de heer Jongen bedroeg in 1898 f 975,- per jaar. Het salaris werd om de drie maanden uitbetaald. Daarvandaan de zegswijze: de eerst maand was *wijn* maand, de tweede *bier* maand en de laatste was het *water* maand. Bij zijn benoeming tot Hoofd was onze jeugd niet verplicht naar school te gaan. Dit gebeurde eerst in 1901. Toen werd door de Tweede Kamer in Den Haag een wet aan-genomen waardoor alle kinderen tussen zeven en dertien jaar *leerplichtig* waren. De aanname van die wet ging met veel moeilij-

heden gepaard. Uiteindelijk heeft ons land de aanname aan een "paard" te danken. Van de honderd Kamerleden waren er bij de stemming over de wet vijftig leden vóór en negenveertig tegen. De enige ontbrekende stem was die van baron Schimmelpenninck. Deze was, op weg naar de Kamer, van zijn steigrend paard gevallen, had zijn been gebroken en kon daardoor niet tijdig bij de eindstemming zijn. Hij zou zeker tegen-gestemd hebben en dan was de uitslag 50/50 geweest. En dan zou de Leerplichtwet niet aangenomen zijn. De invoering van deze wet was voor het Nederlandse volk van groot belang. Vóór 1900 was van de Simpelveldse bevolking meer dan 25 % analfabeet.

Door de invoering van de leerplicht steeg het aantal leerlingen en moest de school uitgebreid worden. In 1905 werd op de bestaande school een verdieping gebouwd. Tevens werd er aan een zijde het gemeentehuis en aan de andere kant een schoolwoning gebouwd. De school telde nu zes lokalen. Het middelste lokaal beneden diende als gymnas-tiekzaal. Verder werd dit gebruikt als oefenlokaal voor de plaatselijke harmonie St. Caecilia en het Kerkelijk Zangkoor "Harmonia". Ook de turnvereniging "Werk Naar Krachten" oefende hier. Het deed tevens dienst als stembureau bij de verkiezingen voor Tweede Kamer, Provinciale Staten en Gemeenteraad. De heer Jongen was de eerste bewoner van de onderwijzerswoning. Hij was een uitstekend leermeester voor de jeugd. Hij had de zesde en zevende klas. De leerlingen die verder wilden studeren werden door hem belangen-

*Het onderwijzend personeel van de R.K. Jongensschool in 1928.
Van links naar rechts: boven de heren A.Brouwers, Philippens en W Meijers,
beneden de heren J.v.Knippenbergh, P.J.Jongen (hoofd der school), J.Rameckers en Fraats*

loos klaargestoomd voor Gymnasium, H.B.S. of een andere school. In 1930/31 zat ik bij hem in de zevende klas. Hij heeft mij toen bijgewerkt voor de eerste klas van de Kweek-school. Tegenwoordig moet je eerst de Havo afmaken voordat je op de Pabo (alias Normalschool, Kweekschool, of Pedac) toegelaten wordt.

Op velerlei gebied heeft Meester Jongen enorm veel voor Simpelveld gedaan. Zo nam hij in 1908 met pastoor Zaunbrecher (pastoor van 1894-1919) en Louis Houbiers (burgemeester van 1905-1923) het initiatief tot oprichting van de plaatselijke Boerenleenbank (nu Rabo). Naar deze drie personen werd in Simpelveld dan ook een straat vernoemd.

Meester Jongen was echter de grote gangmaker. Van 1908 tot 1921 was hij directeur van de Bank en van 1921 tot 1938 zelfs kassier. Zijn jongste collega-onderwijzer

dhr. W. Meijers werd in dat jaar zijn opvolger. In 1917 kregen we gelijkstelling van het openbaar en het bijzonder onderwijs: dat wil zeggen dat de Staat der Nederlanden aan de bijzondere scholen net zoveel subsidie uitkeerde als aan de openbare. Deze laatsten moesten neutraal onderwijs geven, daar mocht geen godsdienstles gegeven worden. Dit gebeurde toen in Simpelveld 's morgens in de kerk, vóór het begin van de schoollessen, of 's zondags vóór de Vesper. Als men daarmee niet akkoord ging moest men zelf maar een school stichten. Toen dan ook de Zusters van het Arme Kindje Jezus omstreeks de eeuwwisseling met het onderwijs aan meisjes begonnen moesten ze voor de kosten daarvan grotendeels zelf opdraaien. Daarom stonden er bij de aanvang ook alleen maar zusters voor de klas, die geen salaris ontvingen.

Daarom stonden er bij de aanvang ook alleen maar zusters voor de klas, die geen salaris ontvingen.

Het salaris voor de onderwijzers van de Jongensschool moest door de gemeente opgehoest worden. Het grootste deel van de gemeentelijke begroting werd hieraan besteed.

In 1917 kwamen de leden van de verschillende politieke partijen tot overeenstemming. De christelijke partijen (R.K.S.P., A.R. en C.H.U.) kregen hun bijzondere scholen en de oppositie (socialisten en liberalen) zagen hun wens, namelijk *algemeen* kiesrecht in vervulling gaan.

In 1928 werd de openbare jongensschool omgezet in een bijzondere. Vóór die tijd werden de onderwijzers door de leden van de gemeenteraad benoemd. Nu gebeurde dit door het Kerkbestuur, i.c. de pastoor en de kerkmeesters.

Alle onderwijzers werden toen eerst ontslagen maar door het kerkbestuur weer

herbenoemd. Behalve dhr. Possen, deze nam ontslag. In zijn plaats werd op 1 januari 1928 de eerste Simpelveldse onderwijzer, namelijk Wiel Meijers benoemd. Enkele maanden later, op 1 september, kwam P. Brouwers aan de school.

In de twintiger jaren was Meester Jongen ook een van de oprichters van de St. Vincentius-vereniging. In deze tijd van crisis en werkeloosheid is hij voor de armen in onze gemeente een grote steun geweest. Destijds was er geen sprake van bijstand of een uitkering. Vooral veel weduwen met kinderen hadden het toen bijzonder moeilijk. De heer Jongen was, door zijn leerlingen, goed op de hoogte van de verborgen armoede.

Tot 1933 is Meester Jongen hoofd van de school geweest. In dat jaar is hij met vervroegd pensioen gegaan. Hij was bijna veertig jaar in dienst geweest.

In de Kloosterstraat, op nr. 49, had de familie Jongen een leuk huis gebouwd. Zijn twee zoons, Frans en Leo, waren toen al uit huis en werkzaam in Maastricht. De laatste jaren had hij, evenals zijn vrouw, met zijn gezondheid te kampen.

Tot 1938 heeft hij in zijn huis, waar een kamer als kantoor ingericht was, de belangen van de spaarders van de Boerenleenbank behartigd. Daarna is hij echt met pensioen gegaan.

Enkele dagen na de bevrijding van Nederland is hij op 16 mei 1945 in Dongen overleden en op 19 mei in Simpelveld begraven bij zijn vrouw, die al voor de oorlog overleden was.

Bronnen:

Het Schoolblad,
krantenartikelen,
artikelen uit "De Bongard",
Gemeentearchief,
Schoolfotoboek Simpelveld
en veel mondelinge mededelingen.

ONZE JONGENS IN INDIË EN HET THUISFRONT IN SIMPELVELD

door M.H. Klinkers.

In september 1994 werd in Simpelveld op feestelijke wijze het feit herdacht dat we 50 jaar geleden door de Amerikanen bevrijd werden van de Duitse bezetting. In plaatselijke bladen als "Troef" en "Kloesterstedche", in de kranten en tijdschriften verschenen verhalen uit die oorlogstijd en onze heemkundevereniging verzorgde een prachtige tentoonstelling met foto's, artikelen, voorwerpen en propagandamateriaal uit de oorlogsjaren.

Toch zou het na onze bevrijding nog acht maanden duren - met een lange hongervinter voor het noorden van ons land - dat op 8 mei 1945 Duitsland capituleerde.

Maar Wereldoorlog II was nog niet ten einde. De overzeese gebieden van Nederland zochten nog steeds onder het juk van de Japanse bezetter.

Hoe kwamen we daar terecht?

In 1596 kwamen de eerste Hollandse schepen in Indië aan en verdreven de Portugezen in de strijd om de specerij-eilanden.

De Verenigde Oost-Indische Compagnie (een vereniging van Hollandse handelshuizen) sloot handelscontracten af met de inheemse vorsten.

In 1798 nam de Nederlandse Staat het bezit van de V.O.C. over.

In de 19^e eeuw kwamen diverse gebieden in opstand tegen de Nederlanders.

Na de laatste oorlog in Atjeh in 1904 (militair gouverneur Van Heutsz) en de pacificatie van het hele land brak een tijd van bloei en voorspoed aan.

Japan bezet Indië in 1942 en zij beloven het land te bevrijden van de Nederlanders.

Na de capitulatie van Japan op 14 augustus 1945 worden de Japanse troepen in Indië belast met het handhaven van de orde tot de ontschepping van de geallieerde strijdkrachten 6 weken later. Op 17 augustus 1945 worden Soekarno en Hatta door Indonesische Nationalisten "gedwongen" de Republiek Indonesië uit te roepen.

In Nederland overheerst het doemdenken en de kreet "Indonesië verloren, rampspoed geboren" en dus werd besloten het gezag te herstellen.

In oktober 1945 speelt Westerling (onder de Engelsen) al een belangrijke rol bij de

evacuatie van de interneringskampen op Noord-Sumatra.

Op 9 maart 1946 landden Nederlandse troepen in Batavia. Lt. Gen. Spoor was tot opperbevelhebber benoemd.

In Nederland hadden zich duizenden vrijwilligers opgegeven die onder de naam "Koninklijke Stoottroepen" naar Indië gingen en daarnaast werden nog vier jaargangen, namelijk 1925, 1926, 1927 en 1928 opgeroepen om hun dienstplicht in Indië te gaan vervullen. Vrijgesteld van een oproep waren alleen zij die een bewijs van onmisbaarheid, verstrekt door de burgemeester, konden overleggen, zoals mijnwerkers of broers en zonen van gevallen verzetsstrijders.

Van 1945 tot 1950 gingen ruim 100.000 mannen per troepentransportschip via de Middellandse Zee, het Suezkanaal, de Rode Zee, de Golf van Aden en de Indische Oceaan naar de Oost. Over die jaren bedroeg het dodencijfer 6000.....

Uit ons dorp namen 68 mannen deel aan de strijd in Nederlands Oost-Indië. (zie de naamlijst).

Eén van hen, korporaal Giel Jacobs, keerde niet terug. Hij sneuvelde op 26 juli 1947 nabij Semarang en rust daar op de ere-begraafplaats.

Op 27 december 1947 werd de Soevereiniteitsoverdracht in de Burgerzaal van het Paleis op de Dam te Amsterdam getekend en werd de naam van de hoofdstad (sinds 1619

Batavia) Djakarta. Na ruim drie eeuwen werd de Nederlandse driekleur vervangen door de rood-witte vlag.

Het probleem Nieuw Guinea was gebleven en zou twaalf jaar later tot nieuwe schermutselingen tussen Nederland en Indonesië

leiden met nieuwe troepentransporten (van dienstplichtigen) maar dan niet per schip maar per comfortabele KLM, vanaf Schiphol via de poolroute Anchorage, Alaska, Tokio naar Biak v.v.

*Semarang op Java:
Harie Vandeweyer bij het graf van Giel Jacobs.*

*Sloepenrol op de "Nieuw Holland"
Derde van links: Frits Lennartz (1947)*

JESUS + MARIA + JOZEF + REMIGIUS

Bid voor de ziel van zaliger

Hubert Guillaume JACOBS

Korp. 2—1 Reg. Stoottroepen

welke, geboren te Eijs-Wittem 8 Februari 1922,
gesneuveld is bij Semarang (Indië) 26 Juli 1947.

Ondoorgrondelijk zijn Uw raadsbesluiten, o God en onnaspeurlijk Uw wegen! Maar Uw H. Wil geschiede!

Door zijn diep godsdienstig leven behaagde deze jonge man aan God. Door zijn zeldzame voorkomendheid en behulpzaamheid was hij de vriend van allen.

Gedreven door oprechte vaderlandsliefde, vertrok hij twee jaar geleden als vrijwilliger naar onze Oost, om er de gemeenschappelijke goede zaak te dienen.

Zijn geregelde brieven aan zijn ouders getuigen van een groot plichtsbef en een volkomen onderwerping aan Gods H. Wil. Zijn lot had hij in Gods handen gelegd. Nooit klaagde hij over de ontberingen van het soldatenleven.

Nu zijn militaire diensttijd binnen kort ten einde zou lopen, verheugde hij zich niettemin over een spoedige, blijte terugkeer in de familiekring.

God beschikte anders en vroeg het offer van zijn jonge leven. Als een held sneuvelde hij in de vervulling van zijn plicht.

Dierbare ouders, broers, zusters en verloofde, treurt niet als zij die geen hoop hebben. Wat God doet is welgedaan. Bidt tot Hem, Hij zal U troosten. Vaartwel allen, tot weerziens in de hemel. Intussen, bidt voor mij.

Druk Coenen, Sijpeveld

Het bidprentje van Giel Jacobs

Het thuisfront in Simpelveld.

(bron: H. Van Wersch)

Op initiatief van pastoor Gillissen z.g. werd in 1946 "Simpelveld-Thuisfront" in het leven geroepen. Het bestuur werd gevormd door Hub. Van Wersch, Hub Faymonville en mej. F. Houppermans.

Zoals velen zich nog zullen herinneren belastte dit thuisfront zich met het onderhouden van contacten met de uit ons dorp in Oost- en West-Indië verblijvende militairen, zowel met de oorlogsvrijwilligers (Stoottroepers) als met de dienstplichtigen.

Er werden aan alle militairen brieven, de toentertijd verschijnende "Dorpsbode", als ook cadeaupakketten toegezonden.

Dit alles gebeurde overwegend vanuit het vergaderzaaltje van Hotel P.Lerschen op de hoek van de Kloosterstraat/Schiffelderstraat.

Men kwam zelfs zover dat men aan een grammofoonplatenfirma opdracht gaf in genoemd vergaderzaaltje opnamen te maken van door familieleden, vrienden en bekenden gesproken brieven, zodat onze militairen overzee de laatste nieuwtjes en de groeten konden beluisteren.

Dat een en ander door onze dorpingen hogelijk gewaardeerd werd bleek uit het feit dat velen hun steentje bijdroegen aan verzendporto en de kosten die uit het een en ander voortvloeiden.

Dat onze jongens overzee het werk van het Thuisfront zeer waardeerden bleek wel uit de vele dankbrieven die in de loop van de jaren in Simpelveld arriveerden.

Van Prins Bernhard de hierbij geplaatste waardering.

*Pastoor Gillissen
Pastoor in Simpelveld van 1942 tot 1961*

Voorzitter
NATIONALE DEMOBILISATIE RAAD

AAN
Mejuffrouw F. Houppermans,
Molsberg 9,
SIMPELVELD (L)

Soestdijk, 28 Juni 1951.

Mijn hartelijke dank voor
uw persoonlijk aandeel in de arbeid
ten bate van de demobilisatie 1947-1951.

Hemker

Prins der Nederlanden

LIJST VAN OUD-INDIËGANGERS.

1945 - 1951

Alle militairen kregen bij hun terugkeer het ereteken "Voor Orde en Vrede".

Alphen, v. A.	Dautzenberg, L.H.	Houben, M.	Schaepkens, J.A.
Alphen, v. C.	Deckers, J.G.	Huits, M.J.	Scheepers, W.H.
Bisschoff, G.M.S.W.	Dodemon, W.	Jacobs, H.G.	Schmetz, W.
Bisschoff, W.C.	Eusen, P.	Janssen, J.J.M.	Senden, J.
Boom, v. J.	Franssen, W.	Jaspers, J.	Sluper, L.J.
Breemen, H..	Goffin, J.J.	Kreuels, C.	Spronck, H.G.J.
Broekmans, K.	Goffin, M.	Kuppens, J.B.	Storms, P.
Broekmans, L.A..	Grosseau, A.	Lardinois, J.J.J.H.	Strolenberg, W.A.
Brouwers, G.	Gijselaars, W.	Leerschen, J.A.	Stultjens, A.J.
Brueren, J.W.R.	Hamers, H.	Lennartz, F.	Vandeweyer, G.H.
Casselli, A.	Hamers, W.	Leunissen, B.	Verstraelen, P.
Casselli, L.	Hendriks, J.	Meurers, H.M.G.	Vliex, E.H.
Conraads, H.J.	Hennen, L.	Moison, J.H.C.	Weijers, B.
Crutzen, J.	Hissel, C.J.M.	Reinders, F.	Wiermans, P.J.
Crutzen, M.	Hollands, G.	Reinders, J.L.G.	Zinken, J.A.
Dautzenberg, J.H.	Hoorn, v. H.	Rikers, J.C.R.	
	Hoorn, v. J.	Ruyters, C.	

ACTIVITEITENPROGRAMMA

- Dinsdag 11 april: *Algemene Ledenvergadering*
Na de pauze een dialezing door dhr. J. Jung.
- Dinsdag 16 mei: Lezing: *“Keulen”* door drs. Huub Franssen.
Inleiding en voorbereiding op de excursie naar Keulen.
- Zaterdag 3 juni: *Excursie naar Keulen* o.l.v. drs. Huub Franssen.
- Dinsdag 20 juni: Lezing: Nog niet bekend.

VAKANTIEPERIODE

- Dinsdag 12 september: Lezing: *“De geschiedenis van de brouwerij van Gulpen”*.
door pastoor. F. Krutzen.
- Dinsdag 10 oktober: Lezing: *“De Kulturkampf en de gevolgen voor Limburg.”*
door prof. P. Nissen
- Dinsdag 14 november: *Algemene Ledenvergadering.*
- Dinsdag 12 december: Lezing. *“Kerstmis”*
door Ed. v.d. Ende.

Rectificatie

In “De Bongard” 11, nr 4 (1999) verscheen een artikel van de hand van dhr. Sluijsmans onder de titel *“De Irmstraat”*.

Wij betreuren het dat in dit artikel een ergerlijke fout geslopen is.

Op pagina 87 en 88 is er in de tekst sprake van de meubelzaak en de heer *“Leegsten”*.

Deze naam moet vervangen worden door: *“Leerssen”*.

Wij bieden de auteur en de lezers onze verontschuldiging aan voor deze misser en zullen in de toekomst dit soort fouten trachten te voorkomen.

De redactie.